

B. Wallet m.m.v. L. van Huit-Schimmel en
P. van Trigt
*Zeeburg. Geschiedenis van een joodse
begraafplaats 1714-2014*

Uitgeverij Verloren. Hilversum 2014. 220 pag.

Prijs: € 19,00. ISBN 978 90 8704 468 8.

De Joodse begraafplaats Zeeburg met als bijnaam “Het Jodenmanussie” was vanaf 1714 voor de Ashkenazische Joden vooral een armenbegraafplaats. De rijkere Hoogduitse Joden werden op Muiderberg begraven. Na 1914 werd Zeeburg steeds minder gebruikt. Dit had alles te maken met de ingebruikname van Diemen als Joodse begraafplaats. Voor de bouw van de Indische buurt te Amsterdam werd 5 ha. grond van de NIHS onteigend. Na de Tweede Wereldoorlog werd nogmaals een tweede deel van 5 ha. – waaronder het oudste gedeelte – ontruimd, waarbij een gedeeltelijke overbrenging van stoffelijke overschotten naar Diemen plaatsvond.

In de twintigste eeuw werd Zeeburg langzaamaan een vergeten begraafplaats, vervallen, overwoekerd en ontoegankelijk. Het is aan de Stichting Eerherstel Joodse Begraafplaats Zeeburg te danken, dat nog niet lang geleden hieraan een halt toegeroepen werd en het voortbestaan kon worden gewaarborgd. Er vond herstel en restauratie plaats en een deel van de nog uit 8 ha. bestaande dodenakker werd weer toegankelijk en “levensvatbaar” gemaakt. Het driehonderd-jarig bestaan van Zeeburg was tevens een goede aanleiding de geschiedenis van deze rustplaats voor Amsterdamse Joden nader uit te diepen. Historicus Bart Wallet werd gevraagd hierover een boek te schrijven. De bredere geschiedenis van Joods Amsterdam staat hier centraal.

Het boek bestaat uit drie delen; een historisch, thematisch en een prosopografisch deel. In het eerste deel wordt de geschiedenis van Zeeburg (1714-2014) gereconstrueerd, met aandacht voor de Joodse gemeente, de overheid, het polderbestuur en het personeel op de begraafplaats. Bijvoorbeeld de familie Verduin die meer dan 150 jaar betrokken was als beheerders van Zeeburg. Het thematisch deel behandelt de sociale gelaagdheid binnen de Ashkenazische gemeenschap en de religieuze gebruiken rond dood en begraven. De centrale rol bij overlijden en ter aardebestelling werd van oudsher vervuld door de *chewres*, de “heilige ver-

eniging" ofwel doodgraverscolleges. In de tweede helft van de 19e eeuw voerden nieuwe chewres hun taken uit: de Menachem Abelingenootschappen ("troost voor de treurenden"), in eerste instantie specifiek gericht op de minvermogen- den. De verenigingen zijn later opgegaan in het Joods Begrafenis Wezen (JBW). In het prosopografische derde deel wordt Wallet voor cijfermatige en biografische informatie plus deelstudies bijgestaan door de historici Liesbeth van Huit- Schimmel en Paul van Trigt. In het hoofdstuk *De statistiek van 300 jaar Zeeburg* komt Van Trigt uit op een schatting van totaal 95.000 begravenen te Zeeburg. Zeeburg is daarmee de grootste Joodse begraafplaats van Nederland en een van de grootste in West-Europa. Van Huit-Schimmel hield zich bezig met een "dwars- doorsnede" van de begravenen; hun woonomgeving, doodsoorzaken, beroepen en andere achtergronden. Van Trigt en Wallet schreven overzichten en portretten. Zo vernemen we het droeve lot van jonge kinderen, die door brand het leven lieten en begraven werden. Bij de vreemdelingen komen we Abraham Graanbo(o)m en Levie Abraham Levison tegen. De Zweedse Abraham Graanbo(o)m (ca. 1680-1752) bekeerde zich tot het Jodendom; zijn zoon Izak werd rabbijn van de Amsterdamsche gemeente Adat Jesjoeroen. Waarom de uit de mediene afkomstige Levie Abraham Levison (ca. 1812-1884) naar Amsterdam kwam en op Zeeburg werd begraven is onduidelijk. Op zijn nog aanwezige grafsteen staat dat hij leraar en voorzanger was te Kuilenburg (Culemborg), alwaar hij verankerd was en sociaal behoorlijk aanzien genoot. Ook zijn er biografieën te lezen van andere begravenen op Zeeburg, zoals zetter Abraham Chaim Braatbard, rabbi Chaim Breit, Anna Polak (hoofdverpleegster van het Ned. Isr. Ziekenhuis), circusartiest Jacques Schuitenvoerder (1846-1911) en de jong gestorven couplet-zangeres Emilie Culp (1868-1898).

Het is duidelijk dat Bart Wallet na onderzoek een bijzonder interessant boek heeft afgeleverd over de onbekende geschiedenis van begraafplaats Zeeburg en over de religieuze en sociale geschiedenis van Joods Amsterdam. Daarin zijn veel nieuwe feiten en informatie boven water gekomen, die op zeer heldere wijze aan het papier zijn toevertrouwd. Op 14 september 2014 overhandigde Wallet op Zeeburg het eerste exemplaar aan burgemeester Eberhard van der Laan.

Victor Brilleman

